

Yunus Emre, Ahmedî ve Kadı Burhaneddin Divanlarında “Vatan” Mefhumu

The Concept of “Homeland” in Yunus Emre, Ahmedi and Kadı Burhaneddin Divans

Öz

Kelimeler, kullanıldığı zaman dilimindeki toplumun zihniyetini yansıtır. O toplumun dünyaya, hayata, insana bakışını ifade eder. Bununla beraber insanların ve toplumların diğerlerine göre daha fazla önem attiklerini kimi kutsal kelime ve kavramlar vardır. Din, vatan, millet, hürriyet, bayrak, ezan bunlardan bazılarıdır. Özellikle “vatan” mefhumu, zaman içerisinde kullanıldığı muhtelif anlamlarla ayrı bir önem kazanmıştır. Tasavvufta, sosyolojide ve siyasette birbirinden farklı anlam ilişkileri içinde kullanılan “vatan”, uğruna canlar feda edilebilecek yüce bir değerdir. “Vatan sevgisi imandandır.” sözü etrafında şekillenen bu kutsiyet, hayatın her alanında olduğu gibi edebî eserlerde de görülür. Özellikle şiiirlerde bu kelimenin kullanım alan ve anlamları dönemlere göre de farklılıklar arz etmektedir. Dilimize Arapçadan giren “vatan” kelimesine ilk olarak 13. yy. edebî metinlerinde rastlanmaktadır. İslami dönem Türk şiiirinin ilk örneklerinde genellikle ahiret ya da sevgilinin yaşadığı yer gibi daha çok soyut anlamlarıyla kullanılan “vatan” kelimesi; zamanla anlam genişlemesine uğramış ve toprak, memleket, insanın doğduğu yer, aynı dil ve inanca mensup insanların yaşadığı muhit, bir milletin yaşadığı coğrafyanın tamamını kapsayan toprak parçası gibi yeni ve somut anlamlar da kazanmıştır. Kelimenin bugünkü anlamı kazanmasında, Tanzimat’la başlayan her alandaki yenileşme süreci etkili olmuştur. Bu çalışmada “vatan” kelimesi ve bağlantılı kavramlar olan “yurt, memleket, memalik, mülk, diyar, il, şar” kelimelerinin 13 ve 14. yy. şiiirindeki yansımaları ve anlamları üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Öncelikle “vatan” mefhumunun günümüzdeki kullanımı, Tanzimat, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi şiiirlerimizin bu kavramı şiiirlerinde ele alış biçimleri, divan şiiiri ve tasavvuf kültüründe kelimenin anlamları irdelenmiştir. Daha sonra Türk İslam edebiyatının ilk dönem eserleri olarak telakki edilebilecek olan Yunus Emre, Ahmedî ve Kadı Burhaneddin’in eserlerinde “vatan” mefhumunun nasıl ve hangi manalarda kullanıldığı, eserlerdeki şiiir örnekleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Bu vesile ile İslami edebiyatın ilk eserlerinden günümüze, “vatan” mefhumunun anlam seyrine bir kapı aralanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Yunus Emre, Ahmedî, Kadı Burhaneddin, Divan şiiiri, Vatan

Abstract

Words reflect the mentality of the society in the time period in which they are used. They express that society’s view of the world, life and human beings. However, there are some sacred words and concepts that people and societies attach more importance to than others. Religion, homeland, nation, freedom, flag and call to prayer are some of them. Especially the concept of “homeland” has gained a special importance with the various meanings it has been used in time. “The homeland”, which is used in different meaning relations in Sufism, sociology and politics, is a sublime value for which lives can be sacrificed. This sacredness, which is shaped around the saying “Love of homeland is faith”, is also seen in literary works as in all areas of life. Especially in poems, the usage and meanings of this word vary according to the periods. The word “homeland”, which entered our language from Arabic, is first encountered in 13th century literary texts. In the first examples of Islamic period Turkish poetry, the word “homeland”, which is generally used with abstract meanings such as the hereafter or the place where the lover lives, has undergone an expansion of meaning over time and has gained new and concrete meanings such as land, hometown, the place where people are born, the neighborhood where people of the same language and belief live, the piece of land covering the entire geography where a nation lives. The renewal process in every field that started with Tanzimat was influential in the word’s acquisition of its current meaning. In this study, the reflections and meanings of the word “homeland” and the related concepts of “yurt, memleket, memalik, mülk, diyar, il, şar” in the poetry of the 13th and 14th centuries have been tried to be emphasized. First of all, the current use of the concept of “homeland”, the ways in which our poets of the Tanzimat, National Literature and Republican Period handled this concept in their poems, and the meanings of the word in divan poem and Sufi culture are examined. Then, how and in which meanings the concept of “homeland” is used in the works of Yunus Emre, Ahmedi and Kadı Burhaneddin, which can be considered as the first period works of Turkish Islamic literature, has been tried to be examined with examples of poetry in the works. In this way, it is aimed to open a door to the course of meaning of the concept of “homeland” from the first works of Islamic literature to the present day.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Yunus Emre, Ahmedi, Kadı Burhaneddin, Divan poetry, Homeland

Ramazan Çelik

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Erzincan Anadolu Lisesi/Ministry of National Education, Erzincan Anatolian High School, Erzincan, Turkey
ramazancelik129@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0048-0126>
<https://ror.org/00jga9g46>

Makale Türü-Article Type: Araştırma

Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 08.06.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 25.08.2023

Yayın Tarihi/Date Published: 30.09.2023

Atf/Cite as: Çelik, R. (2023). Yunus Emre, Ahmedi ve Kadı Burhaneddin divanlarında “vatan” mefhumu. *Turkish Academic Research Review*, 8 (3), 1178-1199.

Değerlendirme/Peer-Review: Ön İnceleme: İÇ Hakem (Editörler). İçerik İnceleme: İki Dış Hakem/Çift taraflı körleme. Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı-Turnitin/Yes-Turnitin.

Yayıncı/Published: Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Ramazan Çelik

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: turkisharr@gmail.com

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Giriş

“Vatan” kelimesine sözlükler “yurt, bir adamın doğup büyüdüğü veya yaşadığı memleket, ülke” anlamlarını vermektedir (Develioğlu, 2001: 1139; Şemsettin Sami, 2019: 1493). Eserlerimizde önceleri “yurt”, “toprak”, “mülk”, “memalik-i mahrusa”, “memalik-i şahane” gibi kelime ya da tamlamalarla da ifade edilen vatan, Batı lisanlarında “home”, “homeland”, “country”, “fatherland”, “motherland” kelimeleriyle telaffuz edilmektedir (Keskin, 1991: 442). Aksan, dil ile toplum ilişkisi üzerinde dururken bir toplumun dilindeki bazı kelime, kavram, söz öbekleri, atasözü ve deyimlerin diğerlerine oranla daha fazla kullanıldığını ve bu kullanımın o toplumun zihniyetini yansıtmaya bakımdan önem taşıdığını belirtir. Yine aynı mevzu ile alakalı olarak kimi zaman tek bir kelimenin bile ait olduğu kültürün inançları, gelenekleri, toplumsal davranışları açısından dikkate değer olduğunu ifade eder (1998: 65-67). “Vatan” kelimesinin hem İslam öncesi dönem kültürü açısından hem de İslami dönemde taşıdığı anlamlar bakımından Türk toplumunun inanç ve düşünce dünyasını yansıtan sözcüklerden biri olduğu söylenebilir.¹

Hemen her dönemde, içinde yeşerdiği topluma ayna vazifesi gören edebiyatta “vatan” telakkisi kendine geniş ölçüde yer bulmuştur. 13. yy.dan itibaren Türk şiirinde vatan temalı şiirler yazılmıştır. Her şair bu kavramı kendi duyuş, düşünüş, anlayış ve temsilcisi olduğu edebî geleneğin genel kabullerine göre ele almıştır. Kimi şairlerde gurbet kelimesinin zıt anlamlısı olarak ele alınan “vatan” kelimesi, kimilerinde ise sevgilinin yaşadığı yer ya da tasavvufi anlamda ahiret yurdu olarak telakki edilmiştir.

Çalışmada öncelikle bu kavramın bugünkü yerleşik anlamının edebî eserlere yansımaları üzerinde durulacaktır. Ardından klasik edebiyatın ilk edebî eserlerinin teşekkül ettiği zaman dilimi diyebileceğimiz 13 ve 14. yy. manzum eserlerindeki “vatan” mefhumu incelenmeye çalışılacaktır. Bu anlayışların tezahürleri, bazı divanlardaki şiir örnekleriyle izah edilmeye çalışılacaktır. “Vatan” kelimesinin zikredilmediği eserlere değinilmeyecektir. Bunun için çalışmada; *Yunus Emre*, *Kadı Burhaneddin* ve *Ahmedi'nin* şiirlerinden hareketle “vatan” kavramının tasavvuf ve klasik Türk edebiyatının ilk dönem eserlerine yansımaları irdelenecektir. Bu eserlerin tercih edilmesinin sebebi, edebiyatımızda “vatan” kelimesi ve bağlı kavramların ilk olarak bu eserlerde görülmüş olmasıdır.

1. “Vatan” Mefhumunun Bugünkü Anlamının Temelleri

“Vatan” kelimesinin bugünkü manada siyasi anlam kazanması, Tanzimat Dönemi'nden sonra olmuştur. Özellikle 19. yy. ve 20. yy.'ın ilk çeyreğinde savaşlarla ve isyanlarla büyük toprak kayıplarına uğrayan Müslüman Türk toplumu, vatan anlayışının kutsallığına önem atfeden ifadeleri günlük hayatlarında ve sanat eserlerinde daha yoğun kullanmaya başlamışlardır. “Vatan uğruna mücadele, vatan için canını feda etme, vatan sevgisi, vatan şairi” gibi sözlerin kutsiyeti toplum için daha da önem kazanmıştır. Bu durum “toplumun aynası” olan edebî eserlere yoğun bir şekilde yansımıştır. Bu anlayışa uygun olarak Tanzimat Dönemi şairi Namık Kemal'e (1840-1888) “vatan şairi” denilmiştir.² O, *Hürriyet Kasidesi* adlı şiirinde kendi vücudunun hamurunun, vatan toprağı ile yoğrulduğunu, dolayısıyla vatan uğruna cefa çekmenin şair için gam olmadığını şu veciz beyitle dile getirmiştir:

*Vücûdun kim hamir-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gâm râh-ı vatanda hâk olursa cevr ü mihnetten*

¹ “Vatan” kavramının Türk milleti için önemi hakkında şu çalışmaya bakılabilir: (Taşcıoğlu, 2018)

² Tanzimat sonrası edebiyatımızda, “vatan” teması hakkında yapılan bir doktora çalışması için bk. (Sütçü, 2004)

Yine Osmanlı toplumundaki Türk İslam milletinin madden ve manen terakki etmesini ümit eden şair, bu arzusunun gerçekleşmemesi durumunda, mezar taşına hem kendisinin hem de vatanın hüznünlü olduğunu ifade eden şu sözlerin yazılmasını istemiştir:

*Ölürsem görmeden millette ümmid ettiğim feyzi
Yazılsın seng-i kabrime vatan mahzun, ben mahzun*

Türk milliyetçiliğinin önderlerinden olan Ziya Gökalp'e (1876-1924) göre “Turan, bütün Türklerin mazide ve belki de istikbalde bir şe'niyet olan büyük vatanıdır.” (1976: 24) Ziya Gökalp *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde vatan ahlakı kavramı üzerinde durur. Bizde medenî ahlakın yüksek olması yerine vatani ahlakın yüksek olması gerektiğini belirtir. O, vatanın kutsallığını, vatani ahlakın önemini ve vatan sevgisinin gerekliliğini şu sözlerle ifade eder:

Vatani ahlakın yüksek olması millî tesanüdün temelidir. Çünkü vatan, üstünde oturduğumuz toprak demek değildir. Vatan (millî hars) dediğimiz şeydir ki üstünde oturduğumuz toprak onun, ancak zarfından ibarettir. Ve ona zarf olduğu içindir ki mukaddestir. O hâlde, vatani ahlak, millî mefkûrelerden, millî vazifelerden mürekkep olan bir ahlak demektir. O hâlde, millî tesanüdü kuvvetlendirmek için her şeyden evvel, vatani ahlâkı yükseltmek lâzım geliyor (1976: 82-83).

Gökalp, 1910'da yayımladığı *Turan* manzumesinin son bölümünde Türk toplumunun zihin dünyasına farklı bir vatan ideali, hedefi koymuştur:

*Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan*

Millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy (1873-1936) hem *İstiklâl Marşı*'nda hem de başka şiirlerinde vatan sevgisini, kutsallığını, şuurunu ve savunmasının önemini vurgulamıştır.³ Ona göre bu cennet vatan dünyalara bedeldir ve sıkıldığında şehitlerin kanı fişkıracak olan bu toprak, uğruna canlar feda edilebilecek vatan toprağıdır:

*Sen şehit oğlusun incitme yazıktır atanı;
Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı.*

*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fişkıracak toprağı sıksan, şühedâ!*

Vatan sevgisi, millet yolunda hayatını feda etmek, aile hissi gibi faziletler kutsal değerleri için çırpınan yüreklerde olur. Bu duyguları barındırmayan sine, bir leş hükmündedir. İnsan, semada bile olsa vatan denildiğinde canını feda edebilmelidir:

*Vatan muhabbeti, millet yolunda bezl-i hayât;
Hülâsa, âile hissiyle cümle hissiyât;
Mukaddesâtı için çırpınan yürekte olur.*

³ Akif'in şiirlerindeki vatan telakkisi hakkında şu çalışmaya bakılabilir: (Zavotçu, 2012)

*İçinde leş taşıyan sîneden ne hayr umulur?
“Vatan!” deyip öleceksin semâda olsa yerin.*

Bir başka meşhur şairimiz Mithat Cemal Kutay (1885-1956) ise *On Beş Yılı Karşılarken* isimli şiirinde coşkun millî duygularla bize bayrak ve vatan tanımını yapmaktadır:

*Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.
Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır.*

Modern zamanlara ait “vatan” anlayışının, Orhan Şaik Gökyay’ın (1902-1994) *Bu Vatan Kimin?* adlı şiirine yansımaları şu dizelerde görebilmekteyiz:

*Bu vatan, toprağın kara bağrında
Sıradağlar gibi duranlarıdır
Bir tarih boyunca, onun uğruna
Kendini tarihe verenlerindir.*

2. Divan Şiiri ve Tasavvuf Kültüründe “Vatan” Mefhumu

Divan edebiyatı ve tasavvuf kültüründe “vatan” kavramı, yukarıda zikri geçen ve günümüzde de geçerliliği olan “vatan” anlayışından başka anlamlar da ifade ediyordu.

Divan şiirinde soyut konular ön plandadır. Şair/âşık, gariptir; gurbettedir. Bu şiir anlayışındaki “vatan” kavramı gariplikle alakalıdır. “Ulaşım ve iletişim vasıtalarının çok yavaş işlediği devirler için gurbet, vatanın zıddı olarak garipliğin en belirgin yaşandığı yerdir.” (Aydın, 2010: 185) Divan şiirinde “vatan” kelimesi ile genellikle sevgilinin oturduğu yer kastedilir. Âşık için vatan, sevgilinin bulunduğu mekândır. Sevgilinin mahallesi, yurdu, vatanı, yaşadığı yer (kûy) âşığın her daim tavaf ettiği ya da ulaşmak istediği yerdir. Âşık daima oraya ulaşmayı ve oradan hiç ayrılmamayı arzular. Sevgili, kûyunda bir sultandır. Herkes ona erişmeyi amaçlar ama onun huzuruna ulaşmak o kadar kolay değildir. Bu vatanın yolları dikenlidir, çeşitli engellerle kaplıdır (Pala, 1999: 249)⁴. Aşağıdaki beyitlerde divan şiirindeki “vatan” anlayışının yansımaları görülür:

*Bir lahza koya ger ser-i kûyına beni yâr
Yig görinür ol ravza-i rızvân vatandan* (Muhibbî) (Kânûnî, 2016: 1261)

*Ârzû-yı vatan etmem vatanım kûyundur
Bedel etdim heves-i kûyuna hubb-ı vatanı* (Osman Nevres) (Kaya, 2010: 508)

*Ehl-i dil ârâm eder her kanda kim rağbetlenir
Gâh olur gurbet vatan gâhî vatan gurbetlenir* (Hâmî) (Yılmaz, 2011:194)

⁴ Bu konuda ayrıntı için divan şiirinde vatan kavramının ele alındığı şu çalışmalara bakılabilir: (Sarı, 2016); (Aka, 2017); (Güzeloğlu, 2018).

Tasavvuf anlayışı ile yazılan şiirlerde ise asıl vatan ahirettir. İnsan, dünyada gurbet hayatı yaşamaktadır. Esas gaye *vatan-ı asliye* (asıl vatana) ulaşmaktır. “Kulun vatani, hâlin bittiği ve karar bulduğu yerdir.” (Cebecioglu, 1997: 749) Dünya “dâru’l-fenâ”dır. Geçici bir yurttur. Burada karar kılınmaz. Ahiret ise “dâru’l-bekâ”dır. Daimi olan ebedî vatandır. İnsan, dünyaya gelmeden önce de asıl vatani olan ahiret âleminde yaşamaktaydı. Dünyadaki geçici misafirlikten sonra yine önceki vatanına dönecektir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’de (ö. 672/1273) bu anlayış, ney metaforu ile anlatılır. *Mesnevî*’nin ilk 18 beyti ney-insan ilişkisi üzerine kurulmuştur. Normalde bir enstrüman olan neyin, asıl vatani olan kamışlıktan ayrılışı, bıçakla şerha şerha yarılışı, kızgın demirle dağlanması, içinin oyulması ve ruhu etkileyen dokunaklı ses çıkarması insanı sembolize eder. İnsan de ney gibi gerçek vatani olan ahiretten ayrılıp dünyaya gönderilmiştir. Birçok sıkıntı ve acıya maruz kalmış ve feryat etmektedir. Bunun sebebi asıl vatana olan özlemdir. Tasavvuf şiirinde genel olarak bu düşüncenin etkisi görülür. Şeyh Üftâde’nin (ö. 1017/1608) aşağıdaki beyti de bu anlayışın tezahürüdür:

Hubbû’l-vatan mine’l-îmân didi Resûl-i müsteân
Buna-durur işâreti ashundan ayru düşmişem (Bahadıroğlu, 1995: 304)

3. Yunus Emre Divanı’nda “Vatan”

Türk tasavvuf edebiyatının büyük şairlerinden biri olarak kabul edilen Yunus Emre’nin hayatı hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Efsanevi hayatının dışında elde sağlam vesika ve belgeler yoktur. Ancak kimi mecmualardan ve şiirlerinden hareketle hayatı hakkında bazı bilgilere ulaşılabilmektedir. Buna göre Yunus, 638/1240-41’de doğmuş, 720/1320-21’de vefat etmiştir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 672/1273) ve Hacı Bektâş-ı Velî (ö. 669/1271 [?]) ile çağdaştır. Tezkireciler, Yunus’un okuma yazma bilmediğini, ümmî olduğunu, ondaki şiir kabiliyetinin Allah vergisi olduğunu söylese de şiirlerinden anlaşıldığına göre iyi bir eğitim görmüştür (Çavuşoğlu, 2015: 81). Arapça ve Farsçayı bilmektedir. Tefsir, hadis gibi dinî ilimlere vakıftır. Elde olan iki eseri *Dîvân-ı İlâhiyât*’ı ve “öğüt kitabı” anlamına gelen *Risaletü’n-Nushiyye* adlı mesnevisidir. 13. yy.’da Anadolu sahasındaki Oğuz Türkçesinin önemli temsilcisidir. (Tatcı, t.y.: Ön söz; Kaya, 2009: 8-9).

Mevcut bilgilere göre “vatan” kelimesi Türk şiirinde ilk olarak *Yunus Emre Divanı*’nda görülmektedir (Aydın, 2010: 185). *Divan*’da “vatan” kavramı genellikle soyut ve tasavvufî anlamlarıyla kullanılmıştır. Onun şiirlerinin hemen hepsi ahiret âlemine dönük temaları işlemiştir. “Yunus, diyar diyar gezen bir derviş mutasavvıftır; tasavvuf dışında herhangi bir şey onun ilgisini çekmez.” (Çavuşoğlu, 2015: 82) Ona göre insanların esas vatani ahirettir, bu dünya ise bir misafirhanedir. Misafir gideceği yolu düşünür, esas ikametgâhına ulaşmak için gayret sarf eder. Dünya fani, geçici ve kararsız bir yeridir. Esas vatan olan ahiret ise bakidir, ezeldir. “İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.”⁵ ayetinde de ifade edildiği gibi bu fena yurdundan daimi ve ebedî kalınacak bekâ yurduna gidilecektir. Öyle ise insan, kalbini dünya mülküne bağlamamalıdır. Yerler, gökler yaratılmadan önce padişahların sığındığı kaleler, evliyaların meskeni ahiret yurdudur. Ahiret “vatan-ı asli” olarak tasavvur edilir. İnsan, dünyada misafir bir yolcudur ve bu yolculuk tamamlandığında esas vatan olan ahirete gidecektir. Bu düşünce eserdeki farklı beyitlerde karşımıza çıkar:

Bu dünyeye gelen kişi âhir yine gitse gerek
*Müsâfirdür vatanına bir gün sefer itse gerek*⁶ 139/1

⁵ “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz.” (el-Bakara, 2/156)

⁶ Şiir örnekleri Mustafa TATCI’nın (t.y.) hazırladığı *Yunus Emre Dîvânı* adlı eserden alınmıştır.

Henüz bu yir olmadın gökler yaratılmadın

Evlîyâlar vatanı pâdişâh kal'asıdur

64/3

Yunus, “düşdi gönül” redifli on altı beyitlik bir gazelinde ana rahmine düşmesinden başlayarak dünyaya gözünü açmasını, bebeklik, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemlerini adeta kronolojik bir dille anlatır. Tasavvufi seyr-i sülûk ve olgunluğunu dile getirir. Bu gazelde yine ahiret yurduna atıfta bulunur. Orada da gizli bir şekilde gezdiğini fakat Allah emri gereği bu dünyaya gönderildiği, vatanından ayrılıp bu dünyaya düştüğü ifade edilir.

Yürürüdüm anda pinhân Hak buyruğı virmez amân

Vatanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi gönül

152/3

Yunus, ruhlar âlemini seyeran ettiği ezeli yurdu teferruatlı tasvir eder. Ezeli âlemde acayip bir makamda olduğunu söyler. Daha kâinat ve dünya düzeni kurulmadan, ezel bezminde ruhlar “belâ” demeden önce bile şair, kendini Hakk’ın ulu dergâhında görür. Yeryüzünde herhangi bir bina kurulmadan, Hazret-i Âdem yaratılmadan evvel de ezeli vatanda meskûn olduğunu ifade eder.

İy yârânlar iy kardaşlar sorun bana kandayıldım

Dinlersenüz eydivirem ezeli vatandayıldım

Ezeliden dilümde uş Tanrı birdür Hak'dur Resûl

Bunı böyle bilmeziken bir 'aceb makâmdayıldım

Kalû belâ söylenmedin tertîb düzen eylesenmedin

Hak'dan ayru degüldüm ol ulu dîvândayıldım

Yire bünyâd urulmadın Âdem dünyâyâ gelmedin

Öküz balık eylesenmedin ben ezeli andayıldım

168/1-4

Muhtelif kaynaklarda hadis, mevzu hadis ya da manası sahihtir denilen, kültürümüzde darb-ı mesel hükmüne geçen “Hubbu’l vatan mine’l iman.”⁷ sözünü ima eden ifadeler Yunus’un şiirlerinde de yer verildiği görülmektedir. Şairin aklına vatan sevgisi düşmüştür, dostunu anarak asıl vatana kavuşmayı ve orada kalmayı arzulamaktadır. Başka bir beyitte de Yunus, aklına vatan sevgisi düştüğünde onun için başka güvenilir bir yer olamayacağını ve oraya ulaşmak isteğini ortaya koyar.

Düşd'ögüme hubbû'l-vatan gidem hey dost diyü diyü

Anda varan kalur hemân kalam hey dost diyü diyü

291/1

⁷ “Vatan sevgisi imandandır.”

Düşdükçe öge hubbül'-vatan zerrece kalmaz me'men
Gözden sızup olur seven her dem yüregüm yağları 365/4

Vatan, genellikle “gurbet” kelimesiyle birlikte zikredilir. Vatanından ayrı kalan gurbete düşmüştür. Gurbette gariplik vardır. Gurbet insanın acı çektiği, kahra düştüğü, bağrının parçalandığı yerdir. Yunus’un şiirinde insanın ana rahminden çıkıp dünyaya gözlerini açması gurbete düşmek olarak ele alınır. Dünya gurbeti, şaire çok büyük acılar çekirtmektedir.

Togaldan bagrumı togradı gurbet
Sızar tamar ciger kanı tamardan 263/3

Şair, aynı şiirin bir başka beytinde ise vatani dikene, gurbeti gülistana benzetir. Bu durumda zehir içmek, kamış şekeri yemekten daha üstün olmuştur.

Vatan oldu diken gurbet gülistân
Agu içmek yig oldu ney-şekerden 263/4

Divan'da suyun aziz nimet olduğunu anlatan dokuz beyitlik bir gazel vardır. Bu gazelde şair suya seslenir, vatanının neresi olduğunu sorar. Cevabı yine kendi verir. Akarsuyun dolduğu çukur, yani akıntısını bırakıp durağanlaştığı yer onun vatanıdır. Bu beyitten hareketle Yunus'a göre hem gelinen yer, yani ahiret âlemi, hem de kalınan yer yani dünya âlemi vatandır denilebilir.

İy su kandan gelürsin vatanun kanda senün
Kanda çukur bulursan yatagun anda senün 147/1

Yunus'ta engin bir dünya görüşü ve insan sevgisi vardır. *Yunus Emre Divanı* da bu “Yaratılanı hoş gör/ Yaratandan ötürü” anlayışının tecessüm etmiş hâli gibidir. Bu bakımdan onun mekân, yurt ve vatan telakkisi de bu geniş düşünce etrafında şekillenmiştir. Kimseye düşmanlık etmeyen, “ağyarı” bile kendine dost bilen Yunus, ıssızlık diyarını kendine mesken olarak görür. Ona göre müminin rehberi Kur'an'dır, ahiretteki vatani ise cennettir. Cennet hakır, cehennem de amelin cezasıdır. Fakat cehennem, ehl-i iman için gül bahçesi gibidir. Hakk'a yönelenler için gerek karada gerek deniz üstünde her daim bir yol vardır.

Kimseye düşmân tutmazuz agyâr dahı yârdur bize
Kanda ıssızlık varısa mahalle vü şârdur bize

Adumuz miskîndür bizüm düşmânumuz kimdür bizüm
Biz kimseye kîn tutmazuz kamu 'âlem yârdur bize

Pîşrev bize Kur'ân-durur vatan bize Cennet-durur
Ol Tamu'yı Hak yandurur ol gül-i gül-zârdur bize

Biz âhret gamın yiyecek dün ü gün yâ Hû diyicek
Hak'dan yana gönelinek denizde yol vardur bize 333/1-4

Fânî dünya, insan için kalıcı bir yurt olamaz. Yunus da burayı yurt olarak görmez. *Divanı*'nda muhtelif beyitlerde dünyanın faniliği, geçiciliği, buranın yurt tutmaya değmeyeceği, Allah'ın has kullarına buranın haram olduğu üzerinde durulur. Hazret-i Hızır, âb-ı hayat içerek ölümsüz olmuştur. Yunus da ölümsüzlük yurdunu arzulamaktadır. İnsanlar ancak ahirette ölümsüzlüğe ulaşabilirler.

Dünya hakiki müminler için bütün duyguların, zevklerin tadılacağı bir diyar değildir. Bilakis ehl-i iman için dünyada birçok sıkıntı vardır. Dünya hayatı bir imtihandır ve çeşitli tuzaklarla doludur. İnsan burada o tuzakların esiri olur. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadis-i şerife göre “Dünya mü'minin zindanı, kâfirin de cennetidir.”⁸ Bu anlayışa binaen Yunus da “Dünya harâmdur hâslara lâkin helâldür hamlara / Bu dünyâyı dost tutmazuz, dünyâ murdârdur bize.” (333/6) der. Fânî dünyadan geçip baki olan ahiret diyarına göçmeyi arzular.

<i>Bir mekâna varmışam ki ol benüm yurdum degül</i>	
<i>Hızır- 'ıla zulmete irdüm Âb-ı Hayvân isterem</i>	228/4
<i>Ben bu yurtlu degülem bunda durup n'iderem</i>	
<i>Niçe niçe tutsaklu tuzak üzdüm giderem</i>	220/1
<i>Dünyâ harâmdur hâslara lâkin helâldür hamlara</i>	
<i>Bu dünyâyı dost tutmazuz ol dünyâ murdârdur bize</i>	333/6
<i>Fânî dünyeden geçerüz bâkî mülkine göçerüz</i>	
<i>Armagan gerekdür dosta yüklü yükün dutsun dimiş</i>	122/3

Gerçek vatan, hakiki dostu giden ebedî bir yurttur. Zaten gerçek Allah dostları da bu dünyayı amaç edinmediler. Bekâ mülkünü gaye edinip bu geçici âleme meyletmediler.

<i>Çün dostu gider yolum mülk-i ezeldür ilüm</i>	
<i>Hak'dan söyler bu dilüm ne kul ne sultân bana</i>	12/3
<i>Merdân-ı Hak bu dünyâda maksûdlara kalmadılar</i>	
<i>Mülk-i bekâ bulmuş iken meyl-i fenâ kalmadılar</i>	40/1

Hak âşıkları sadece Allah'a kavuşmayı, Hakk'ın rızasını kazanmayı arzular. Âşığın tek arzusu maşukuna ulaşmaktır. Âşık için bu arzudan başka mal, mülk yoktur. Dervişin sermayesi miskinliktir. Âşık Yunus, Hakk sevdalısı bir derviş olarak dünyada miskinliği mülk ve memleket olarak görür.

<i>Cân u gönül 'akl u fehim nisâr olsun ma'sûkaya</i>	
<i>Pes 'âşıkun andan ayru dahı ne mülk ü mâlı var</i>	32/2

⁸ Hadis kaynağı için bk. (Yılmaz, 2013: 90)

Dervîş olan kişilerün miskînlîkdür ser-mâyesi
Miskînlîkden özge bize mâl u mülk ü şâr gerekmez 111/5

Aşağıdaki beyitte şair dünyayı mülkü, insanları da millet farkı gözetmeksizin kendi kavmi olarak görür. Bu beyitler de yine ondaki engin dünya görüşü ve evrensel hayat telakkisinin, daha doğrusu her şeyin “bir” olduğunun ve yine “bire” vasıl olacağının tezahürüdür.

Dünyâ benüm mülküm-durur kavmi benüm kavmüm-durur
Her dem benüm yargum yürür yargumı handân tutaram 180/4

Ezelî bu 'ışkı ben bu mülke sürüp geldüm
Biridüm anda şeksüz uş yine bire geldüm 178/1

“Mülk” kelimesi daha ziyade dünya anlamıyla kullanılır. Yunus, dünya memleketinde insanın bir evliya eteğine yapışması, bir mürşidin irşadına tâbi olmasını salık verir. İnsan, bu fena mülküne muhabbetini vermemelidir.

Sen bu cihân mülkine geldüm gelmedüm dime
Dut evliyâ etegin zinhâr elünden koma 336/1

Bu fenâ mülkinde ben niçe niçe hayrân olam
Niçe bir handân olan yâ niçe bir giryân olam 201/1

Sûret nakşın gidermekle gönül mülki temiz olmaz
Akar rahmet suyu çağlar gönül kirin yuyan gelsün 230/5

Divanı'ndaki şiir örneklerinde görüldüğü üzere, Yunus'un vatan telakkisi tasavvufi görüş çerçevesindedir. Buna göre gerçek vatan, ahirettir. İslami anlayışa ve hadis-i şeriflere⁹ uygun olarak bu dünya ancak kısa bir süre konaklanacak menzil olarak görülmüş, kalbin bağlanacağı, daimi vatan tutulacak bir yer olmadığı ifade edilmiştir.

4. Ahmedî Divanı'nda “Vatan”

Ahmedî, divan şiirinin 14. yüzyıldaki temsilcilerindendir. Hayatı hakkında net bilgi yoktur. Kesin olmamakla beraber, 735/1334-35 yılında doğduğu ifade edilmektedir. Asıl adının İbrahim, babasının adının Hızır olduğu belirtilmektedir (Kartal, 2015). Dönemin önemli şairlerinden sayılan Ahmedî, çeşitli mevzularda kaleme aldığı manzum eserleriyle hem Anadolu sahası Türk dilinin gelişmesine hem de klasik Türk edebiyatının kurulmasına katkıda bulunmuştur. Türk şiirinde Hoca Dehhânî ile başlayan, devrin sosyal hayatına dikkat etme ve en önemlilerini şiirde kullanma yaklaşımı Ahmedî'de de kendini göstermektedir.

Eski kültürümüzde kuyudan su çıkarmaya yarayan ağaçtan ya da demirden yapılmış çıkırığa dolap denirdi. Dolabın üzerinde delikler vardır ve dolapla su çıkarılırken iniltiye benzer bir ses çıkar. Aşk derdi ile kederli ve

⁹ Nitekim Hz. Peygamber'den (sav) şu mealde bir hadis-i şerif rivayet edilir: “Dünyada tıpkı bir yabancı ya da gelip geçen bir yolcu gibi ol (yaşa) hatta kendini (ölmeden önce) kabir halkından say (ölmüş bil).” (Yılmaz, 2013: 396)

gurbette olan şair, kendini dolap gibi içi dışı delik deşik görür. Bu durum, hem sevgiliden hem de vatandan ayrılık sebebiyledir. “Vatan” mefhumu Ahmedî’nin aşağıdaki şiirinde gerçek anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Garip insan, vatanından uzaklara düştüğü için kendinden geçmiş bir vaziyette çılgınlar gibi dönüp durmaktadır. İnsan gurbette birçok zorluk ve acı çeker. Zamanın sillesini yiyen şair de vatanından uzaklaşmış ve sıkıntılara düşmüştür.

*İçi taşı delük delük ü şerha şerhadur
Düşeli öğine gam-ı yâr u gam-ı diyâr¹⁰*

*Düşdügi-çün vatandan ırah ol garibi gör
Ki âşüfte olup nice döner ü dutmaz karâr*

*Çoh dürlü zahm yidi vü çoh dürlü çekdi cev
Anı vatandan ayıralı devr-i rûzigâr* XLIII/3-5

Ahmedî’nin *Bahariye* kasidesinde “vatan tutmak” tabiri geçmektedir. Baharın gelmesiyle yeryüzü öylesine revnaklı, şen bir hâl almıştır ki cennet ağacı olan Tûbâ, bu güzellik karşısında yer yüzünü vatan tutmak istemiştir.

*Revnak-ı neşv ü nemâsını görüben agacuñ
Ârzü eyledi tûbâ ki vatan ide yiri* LXXIII/6

Şair, âşikane yazdığı bir gazelinde ayrılık acısıyla belinin büküldüğünü ve boyunun âdeta iki kat olduğunu söyler. Hasret ve özlem ateşi, şairin gönlünde vatan tutmuştur. Acıların gönlünde yer tutması ona zor gelmektedir. Şair, bu acının daha ne kadar süreceğini sorgular. Şairin acısı o kadar büyüktür ki gözyaşlarının dünya memleketini sele vereceğini düşünmekte ve ahı ile feleklerin yanacağını ifade etmektedir.

*Hicrûñ belâsı-la niçe ola kadüm dü-tâ
Gönlümde hasret odı niçe bir vatan duta*

*Ger aqlayam memâlik-i dünyâyı seyl ala
Ger âh idem felekleri cümle dütiün duta* 30/1-2

Divan edebiyatında, sevgilinin boyu anlamına gelen kelimelerden biri de “kadd”dir. Sevgili uzun boyludur. Servi ağacına benzer. Âşığı derinden etkileyen bir yapıya sahiptir. Sevgilinin boyunun hayali, âşığın gözünde vatan tutmuş, bu hayal âşığın gözünde tütmüştür. Nasıl ki servi ağacı zülâl çeşmesinin yanında yetişir. Âşığın gözleri de gözyaşı akıtan bir çeşmeye teşbih edilmiş ve sevgilinin boyu, âşığın gözünün yanında yer tutan bir servi ağacına benzetilmiştir. Bu düşünce *Divan*’da farklı beyitlerde işlenmiştir.

*Kaddüñ hayâli dutdı gözümde vatan belî
Serv anda olur ki çeşme-i âb-ı zülâl ola* 33/3

*Kaddün hayâli dutdı gözümde vatan belî
Serv orada olur ki anuñ âb-ı revâmı var* 161/3

¹⁰ Şiir örnekleri Yaşar AKDOĞAN’ın (t.y.) hazırladığı *Ahmedî Divânı* adlı eserden alınmıştır.

Servüñ hayâline gözüm ola diyü vatan
Her kirpigümi gör niçe çeşme revân ider 228/6

Hayâli kaddüñüñ gitmez gözümden
Ki serv ider vatan âb-ı revâm 667/3

Sevgili, bütün uzuvlarıyla âşığın gönlünde yer etmiştir. Dudaklarının aşkı, âşığın gönlünde vatan tutmuştur ve bu garip bir şey değildir. Çünkü oturulacak, vatan tutulacak en iyi yer âşığın gönlüdür.

Ne ‘aceb dutsa lebüñ ‘ışkı bu gönümi vatan
Cânlara sadr-durur kim olur ol câ-yi nişest 77/4

Sevgilinin dişlerinin hayali âşığın gözünü vatan eylemiştir. Burada sevgilinin dişlerinin mücevhere, kıymetli inciye benzetilmesi söz konusudur. Şâh-vâr ve cummân “iri inci” demektir. İnciler sadef içinde oluşur. İncinin mekânı sadefi, sevgilinin dişlerinin hayali de âşığın gözünü vatan tutmuştur.

Dişlerüñüñ hayâli gözüm eyledi vatan
Gevher ki şâh-vâr ola cummân içindedür 212/3

Âşığın dimağı sevgilinin saçının hevesini vatan olmuştur. Akıl sevdaya düşmüş, gönül de perişan olmuştur.

Sevdâya düşdi akl perişânlığa gönül
Zülfüñ hevâsına vatan olalıdan dimâg 325/2

Hazine-virane ilişkisi edebiyatta pek çok yerde karşımıza çıkar. Hazinelerin viranelere gömüldüğüne inanılır. Bir şiirde “virane” kelimesi varsa öncesinde ya da sonrasında “genc” kelimesi geçmesi kuvvetle muhtemeldir. Gönül de viranedir. Aşk derdiyle perişan olmuş ve viraneye dönüşmüştür. Sevgiliye duyulan aşk, âşık için hazine değerindedir. Aşağıdaki beyitte zikredildiğine göre âşığın *virane* gönlü, sevgilinin *hazine* kıymetindeki aşkına vatan olmuştur.

Genci bu ‘ışkuñuñ vatan eyledi gönümi
Çün dünyada anuñ bigi vîrâne bulmadı 689/4

Gönül, sevgilinin saçına sıkıca bağlanmıştır. Gönül sevgilinin saçından nasihat ile ayırmaya çalışmak beyhude bir çabadır. Çünkü gönül, sevgilinin saçını kendine vatan eylemiştir. Onun zülfe olan tutkunluğu vatan sevgisindedir. “Hubbu’l vatan mine’l iman” sözünün bir yansıması da aşağıdaki beyitlerde görülür. Dinin istikameti için de vatan sevgisi şarttır. Bu beyitle şair, aşkının iman derecesinde olduğunu ve bunu terk etmenin mümkün olmadığını ifade eder. Sevgilinin yüzü cennet bahçesi, ağzı da cennetteki Kevser havuzudur. Şairin gönlü sevgilinin saçlarını vatan edinmekle beraber cenneti kendisine vatan olarak görmektedir.

Saçuñ bendin komaz pend-ile gönüm
Nicesi eylesün hubbü’l-vatandır

<i>Olursa bâg-ı cennet işbu yüzdür</i>	
<i>Var-ısa âb-ı kevser bu dehendür</i>	155/4-5
<i>Zülfüñüñ bendindedür gönüm mukîm</i>	
<i>Kim vatan hubbı-y-ladur dîn müstakîm</i>	442/1
<i>Gönül itdi-y-ise ol zülf hevâsına heves</i>	
<i>Ahmedî n'ola bilürsin ki nedür hubb-ı vatan</i>	497/7
<i>Zülfüñe irmeg-içün itdi gönül câmi revân</i>	
<i>N'eyesün çünki anuñ hubb-ı vatandur kohusu</i>	658/6

Ahmedî Divanı'nda başlı başına "vatan" temasını işleyen gazeller de vardır. Bunların ilki -asıdır redifli gazeldir. Şair gurbete düşmüştür. Bu, gönül rızası ile olmamıştır, feleğin iktizasıdır. Kaderinde olan başına gelmiştir. Kimse kendi isteği ve arzusu ile sevdiklerini ve memleketini terk etmez. Bu, Cenab-ı Hakk'ın kazası olarak insanın başına gelir. Eğer insan kendi isteği ile vatanını, yurdunu terk ederse o kişi başına gelebilecek her türlü olumsuz duruma razı olmuş demektir. Çektiği sıkıntıları hak etmiş sayılır. Vatani dururken gurbete heveslenen kimse, ne kadar bela çekerse bu belalar kendi batıl istek ve arzuları yüzündendir. Gurbette olana ab-ı hayat bile zehir olur. Gurbette olan eğer vatan toprağını bulsa onu gözüne sürme olarak çeker. Çünkü vatan toprağı kutsaldır ve çok değerlidir.

Sanma benüm işümi ki gönüm rızâsıdır
Bilgil anı ki bu felegüñ iktizâsıdır

Kimdür ki ide rızâ-y-ıla yâr u diyârı terk
Likin ne çâre çünki Hakuñ ol kazâsıdır

Yañlış hayâl-ıla vatanın terk iden kişi
Nedürlü kim cefâ görür-ise cezâsıdır

Ol kim vatan var-iken ide gurbete heves
Ne dürlü kim belâ göre anuñ sezâsıdır

Gurbetde zehr olur kişiye âb-ı hayât lik
Hâk-i vatan bulınsa gözün tütüyâsıdır 200/1-5

Hazret-i Eyyüb ve Hazret-i Yaküb büyük acılar çekmiş peygamberlerdir. Ahmedî, Hazret-i Eyyüb'un hastalıktan dolayı çektiği gamları ve Hazret-i Yaküb'un oğlu Hazret-i Yûsuf'tan ayrılığından dolayı yaşadığı ıstırapları gurbet belasına bağlamıştır.

Eyyüb mihneti-y-ile Yaküb gussası
Sorar-ısañ yakîn kamu gurbet belâsıdır 200/6

Vatandan ayrılık büyük bir derttir. Dönüşü olmayan bir yoldur. Bu derdin devası sadece sabretmektir. Fakat sabır işi de kolay değildir. Gurbette olanın cismindeki can, vatan hevesidir. Şairin kendisi de bu eleme düşmüştür.

*Reccat yolu çü baglu-durur çâre yoh aña
Var-ısa sabrdur ki bu derdüñ devâsıdur*

*Gurbet oduna sabrı nice olsun ki kişinüñ
Cisminde cân ki var vatanıñ hevâsıdur*

*Çün Ahmedî idemedi kendü işine nazar
Dahı eyit ki aña nazar kim idesidür*

200/7-9

Ahmedî’den bir asır evvel yaşayan ve eserlerini Farsça kalem alan Mevlana, *Mesnevî*’sine ney motifi ile başlar. İlk on sekiz beyitte neyin vatanından ayrılması, gurbete düşmesi, bağrının delinmesi ve inlemesi ile insanın ahiret yurdundan dünyaya gelmesi ve çeşitli acılar çekmesi arasında bağlantı kurulur. Vatandan ayrılık ney ile insanda ortak bir hâldir. Benzer bir beyit Ahmedî’nin eserinde de vardır. Neyin vatandan ayrılıp inilti ses çıkarması gibi insan da vatan hevesi ile ömrünü yele verir ve bundan dolayı da günlerini elemle, feryad u figanla geçirir.

*Hevâ-yı vatan virdi ömrin yile
Anuñ-çun ider vâ-y-ıla nâle bes*

292/7

Didaktik bir gazelinde Ahmedî, “Senin vatanın zirve-i Bercis olsun.” diye dua eder. Bercis, eski kültürümüzde müşteri olarak da bilinen Jüpiter gezegenidir.

*Bu hâk hâzîzinde ne dütüne boyandıñ
Sen kim vatanıñ ola seniñ zirve-i Bercis*

296/6

Ahmedî Divanı’nda başlı başına “vatan” temasını işleyen bir gazel daha vardır. “Vatan” redifli dokuz beyitlik gazelde “vatan” kelimesi on altı defa zikredilir. Şair şiirine “Eyvah, yazık” anlamlarına gelen Farsça “dirîğ” kelimesi ile başlar. Bu kelimenin matla beytinin ilk kelimesi olması, şiirde elim bir şeyler anlatılacağı habercisi gibidir. Yine matla beytinde vatan özlemiyle ve inlemeleriyle sembolleşmiş olan papağan ve bülbül gibi insan hissiyatına tercüman olan iki kuş ismi zikredilmesi dikkate değer bir durumdur. “Bülbülü altın kafese koymuşlar ‘Ah vatanım!’ demiş.” sözü dilimizde darb-ı mesel hükmüne geçmiştir. Papağan ve bülbüle bedel, matla beytinin ikinci mısraında karga ve baykuş gibi sesleri hoş karşılanmayan ve ayrıca uğursuz sayılan iki kuş ismi zikredilmiştir. Karga ayrılığa, baykuş ise ölüme işaret eder. Bülbül ve papağan vatandan ayrıldıkları için feryat ederler.

*Dirîğ bülbül ü tûtî ki ider celâ-yı vatan
Gurâb u bûma bedel olalı hüma-yı vatan*

495/1

Nergis ve gül vatanda oldukları hâlde onlara da rahat yoktur. Onlar da vatandan gittikten sonra vatan toprağı baştan başa çerçöp ve dikenle dolmuştur.

Vatanda dahı ne râhat ola ki nergis ü gül
Gidüben oldı tolı hâr u has serâ-yı vatan 495/2

Vatanda her ne kadar müminler olsa da merhametsiz kâfirler vatanın kethüdası olmuştur. Vatanın düşmanlarca istila edilişi şaire büyük bir ıstırap vermektedir.

Vatanda nicesi mü'min karâr duta-bile
Çün oldı kâfer-i bî-rahm kethüdâ-yı vatan 495/3

Şair vatandan istemeden ayrılmıştır. Zaten kimse kendi ihtiyarıyla vatanından ayrılmak istemez. Bağ ve gül bahçeleri her ne kadar insana zevk ve safa bahşetse de insanın kendi vatanının göz alıcı güzelliğı ve sefası bir başkadır.

Vatandan ayrılığum binüm ıztırâr-ıladur
Hoş ihtiyâr-ıla kimdür ki_ide celâ-yı vatan

Egerçi bâğ u gül-istân-durur müferrih-i rûh
Velikin ayruğ olur revnak-ı safâ-yı vatan 495/4-5

Vatandan ayrılık, canı mum gibi yakar. Şairin gönlüne vatan hevesi düşünce bu hasret de insanın içini yakan bir ateş olur. Cennete bile girilse vatani unutmak mümkün değildir. Çünkü insanın canı ile birlikte vatanın vefası da tene girmiştir.

Vatan firâkı yahar şem bigi cânı oda
Niçe ki gönlüme düşe benüm hevâ-yı vatan

Bihışte dahı varursan vatan umdılmaz
Ki cân-ıla bile geldi tene vefâ-yı vatan 495/6-7

Vatandan ayrı kalan ruh; rahat, huzur, sükûn, istirahat istemez. Zaten bu duygulara vatan hasreti ile ulaşmak mümkün değildir. Vatana kavuşmak can, ruh ve gönle ferahlık ve huzur verir. Ahmedî'ye müjde olarak gaybdan bir ses, onu vatanına çağırır bu, onun canına huzur verir.

Vatandan ayru nice eylesün gönül ârâm
Çü revh-i cândur hem rûh dil likâ-yı vatan

Beşâret-içün ide Ahmedî revân cânın
İrişse bir kez aña gaybdan salâ-yı vatan 495/8-9

Ahmedî vatan hasretini *İskendername* adlı mesnevisinde de terennüm eder. Vatandan ayrı düşen ney metaforu eserde de görülür. Neyin hazin ses çıkarıp ömrünü feryatlarla geçirmesinin sebebi vatan hasretidir.

Gurbete düşen kimse âlim de olsa marifet sahibi sanatkâr da olsa kimsenin iltifatını görmez, kimse onlara bakmaz. Ona halk içinde garip denilir. Gurbet ateşine düşen kişi cehennem azabı tatmış gibidir. Cehennem nasıl kasıp kavurucu bir sığağa sahipse vatanından ayrılıp gurbete giden insan için de durum aynıdır. Şair vatan ayrılığının ne kadar fena ve acı olduğunu dile getirdikten sonra dua eder. “Allah ister fakir olsun ister güç kuvvet sahibi zengin insan olsun kimseyi vatanından ayırmasın.” diye niyazda bulunur.

*Ney vatandan düşdüğü-y-içün cüdâ
Vâyvây-ıla virür ömrin yile*

*Şem' anuñ-çun yahulur tutma şek
K'amı Şîrinden cüdâ kıldı felek*

*Gurbete düşene kims' itmez nazar
Gerçi âlim ola vü sâhib-hüner*

*Halk içind' olur garîb adı le' im
Gerçi kim ola tabiatda kerîm*

*Ol bilür kim düşe gurbet odına
Mihnet-i dūzah nedür ü odı ne*

*Ger tüvânâ mün' im ola ger gedâ
Hak vatandan kimsey' itmesün cüdâ* 3429-3434

5. Kadı Burhaneddin Divanı'nda “Vatan”

Kadı Burhaneddin, 14. yy.ın ikinci yarısında Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaşamış; kadılık, vezirlik, hükümdarlık yapmış hem âlim hem de şair olan bir devlet adamıdır. 745/1345'te doğmuş 800/1398'de vefat etmiştir. 54 yıllık kısa sayılabilecek ömrü çok hareketli geçmiştir. Babası Kayseri kadısıdır, kendisi de devletin hemen her kademesinde görev almış, sonunda Kayseri-Sivas merkezli, kendi adıyla anılan devleti kurmuştur. Kadı Burhaneddin yaklaşık 1500 şiirden oluşan hacimli bir divana sahiptir (Ergin, 1980: 2). Hem kalem hem kılıç sahibi bir şahsiyettir. Şiirlerinde, devlet adamlığı kimliğinin izleri görülür.

*Divan'*ını yayıma hazırlayan Muharrem Ergin, onun şiir dili ve üslubu hakkında şu tespitlerde bulunur:

Kadı Burhaneddin'in, klâsik divan şiirinin çok dışına taşan ve üç edebî şivenin hususiyetleriyle ve onların getirdikleri tabii güçlüklerle dolu bulunan dili, devre olarak Eski Anadolu Türkçesine, daire olarak Azeri sahasına girer. Şairin dili bu devre ve bu sahayı hayret edilecek bir zenginlikle temsil etmektedir. Kelime hazinesi çok geniş, dili kullanım şekli ve ifadesi çok kıvraktır (1980: 3-4).

Kadı Burhaneddin'in devlet adamlığı ve hükümdarlık yapması onun şiirinde devlet yönetimi, vatan edinme, yurt tutma, mülk alma gibi kavramlarda kendini gösterir. Fakat bu kavramlar gerçek anlamlarından ziyade mecazi ve soyut ifadelerde görülür. O, şiirinde genellikle beşeri aşkı ön planda tutmuştur. Tasavvufi ifadeler ön planda değildir. Kadı Burhaneddin'e göre âşğın vatani, divan şiirinin genel hususiyetlerine uygun olarak, sevgilinin

bulunduğu yerdir. Sevgilinin kûyu, mahallesi, semti âşığın özlemine duyduğu vatandır. Sevgiliden ayrılık gökteki bulutları bile ağlatır. Şairin gözleri gökteki bulutlara arkadaş olur ve onlarla beraber ağlar. Âşığın gönlü “gönül ili, memleketi” ifadeleri ile somutlaştırılır. Bu gönül memleketi, sevgilinin yılanı benzeyen saçları ile kuşatılmış ve zalim Moğol-Tatar askerleri gibi âşığın gönlünü zapt etmişlerdir. Âşık, sevgilinin vatanını andıkça gönül oraya gitmek isteğiyle yanıp tutuşur.

*Yârun fırakı gökdeki buldı zâr ider
Gözüm nola hayâline la'li nisâr ider¹¹*

*Yâr itdi yâr 'ışkumuza hicri odını
Gözüm dahi bulutları özine yâr ider*

*Her târı mâr olup tolaşur boynuma benim
Gîsûsınun ki gönülüm târ u mâr ider*

*Zülfi-y-ile bu delü gönül bî-karârdur
Ol ikisi cihâm dahi bî-karâr ider*

*Ol şöhre şehri kıldı bu 'aklumuzı esîr
Gönül ilinde ğâret-i nehb ü tatar ider*

*Cânum yiri ezelde gözünün gûşesiyidi
Andı yine vatanını 'azm-i diyar ider* 434/1-7

*Hüsn-i rengîn 'ışkı çünki dutma gönli vatan
Ne bedî' ola yaşı ger kan u yüzi zerd ola* 504/7

Divan şiirinde sevgilinin her bir uzvu farklı bir güzellik unsurudur ve birçok farklı mazmunla ifade edilir. Kadı Burhaneddin'in bir gazeline sevgilinin yüzündeki siyah ben ile Hindistan'ın siyahi insanları arasında ilişki kurulur. Şair, sevgilinin yüzündeki beni görünce canı Hindistan diyarına sefer etmek ister. Fakat gönül farklı yol tutmak ister. Can, Hindistan'ı arzularken gönül de Erzincan'a gitmeyi arzular. Kadı Burhaneddin, kayınpederinden aldığı Erzincan'a, Sivas ve Kayseri'yi de ilhak ederek küçük bir devlet kurar (Çavuşoğlu, 2015: 95). Bu coğrafya onun meskeni, vatanı olur. Şair yaşadığı ve hükmettiği coğrafyayı şiirinde mazmun olarak kullanır. Sevgilinin yüzü Rum iline benzeyince âşığın gönlü de orayı yurt tutmak ister. Fakat sevgilinin gözleri Türkistan güzellerini andırmaktadır. Bu durumda şair, Türkistan'a gitme düşüncesine kapılır.

*Hâlûni görelî cânum azm-i Hindûstân ider
Gönlümü 'acebleme ger kasd-ı Erzincan ider*

*Rûm ilin yüzün görelî gönülüm yurd eyledi
Görelî gözünü lîkin rây-ı Türkistân ider* 162/1-2

¹¹ Şiir örnekleri Muharrem ERGİN'in (1980) hazırladığı *Kadı Burhaneddin Dîvânı* adlı eserden alınmıştır.

Şairler, aralarında çeşitli anlam ilişkisi olan kelimelerle oynamayı sever. Bunu bir sanat göstergesi olarak şiirlerinde kullanırlar. Aşağıdaki beyitte de böyle bir kelime oyunu görülmektedir. Yüz, gündüz; zülf, gice kelimeleri arasında hem leff ü neşr hem tezat sanatları ile güçlü bir anlam ilgisi oluşturulmuştur. Sevgilinin yüzü parlak, aydınlıktır. Âşık sevgilinin bu parıltılı ve adeta nur saçan güzel yüzünü gördükten sonra aşk derdine tutulmuş ve rahat yüzü görmemiştir. Âşığın canı, sevgilinin siyah saçlarını yurt edinmiştir ve can bu mekâna yerleştikten sonra âşık bir daha gece vakti dışarıda dolanmamıştır.

*Gözüm yüzünü görelî görmedi rahat gündüzün
Yurd ideli cân zülfünü bir gice dolanmamışam* 371/8

Âşığın gönlü de bir memlektir. Hem öyle bir ülkedir ki eğer sevgili burayı fethetmeyi başarabilirse yüz diyar almış gibi olur.

*Latîf nokta-durur ağızun bu dâ'ireden
Gönül memâlikine gel ü yüz diyar alu gör* 338/2

Didaktik bir gazelinde Kadı Burhaneddin, memleket kelimesini gerçek anlamıyla kullanır. Memleketin perişan ve düşmanın kuvvetli olduğunu İran'ın efsanevi hükümdarlarını anımsatarak padişaha bildirir. Artık eski kahramanların hikâyelerini dinlemenin gereksiz olduğunu söyler. Ülkenin düzeninden ve güvenliğinden padişahın sorumlu olduğunu ifade eder.

*Pâdişehsin memleket vîrân ü düşmendür kavî
Niçe bir kıssa sorarsın hüsrev ü kâvûsdan* 485/4

Hazret-i Süleyman ve onun veziri Asaf¹² divan edebiyatında sıklıkla kullanılan mazmunlardandır. Hz. Süleyman hem peygamber hem de hükümdardır. Rüzgâra, cinlere ve kuşlara hükmeder. İhtişamın sembolüdür. Sevgili de bütün ihtişamıyla güzellik memleketinin padişahıdır. Sevgili, Hz. Süleyman'a; âşık da Hz. Süleyman'ın ona büyük bir sadakat ve muhabbetle bağlı veziri Asaf'a teşbih edilir. Bu durumda sevgili âşığına insafla muamele etmelidir.

*Bu hüsn memleketine çü sen Süleymânsın
'Înâyetün a begüm âsafa gerekmez mi* 60/4

Kadı Burhaneddin'in şiirlerinde hükümdarane ifadeler, kelimeler, kavramlar geniş yer tutar. Müsellem, emaret, hacib de bu kelimelerdendir. Müsellem, devlet işlerinde birçok vazifeyi yerine getiren görevlidir. Savaş zamanlarında ordunun geçeceği yolları temizlemek, köprüleri tamir etmek ve yol açmak gibi hizmetlerle mükellef olan kimsedir. Bu hizmetlerine karşılık müsellemler, barış zamanlarında bütün vergilerden muaf sayılıyorlardı. Emaret ise beylik, emirlik demektir. Hacıplik de saraylarda hükümdarın mabeyciliğini ya da kâtipliğini yapan

¹² Kaynaklarda Asaf'ın, Hz. Süleyman'ın akrabası, kâtiibi ya da veziri olduğu belirtilir. İsm-i azamı öğrendiği, keramet ehli olduğu, göz açıp kapayıncaya kadar Yemen'deki Belkis'in tahtını Hz. Süleyman'ın yanına, Şam'a, getirdiği de rivayetler arasındadır. Edebiyatta genellikle üstün kabiliyetli ve maharetli vezirliğin sembol ismi olarak zikredilir. Ayrıntı için bk. (Harman, 1991: 455)

önemli saray görevlileridir. Sevgilinin güzelliği emaret olunca iki kaşı da hacib vazifesini üstlenmiştir. Hâsılı aşağıdaki beyitte güzellik bir memleket, sevgili de bu memleketin beyi olarak tasavvur edilmiştir.

Yüzine oldı müselleme bu gün emâret-i hüsn

Bu memlekette iki kaşı iki hâcibdür

126/5

Sevgilinin ağzı, edebiyatta çok küçük olarak tasvir edilir. Ağzı kimi zaman mim harfi kimi zaman da nokta olarak görülür. Bazı şairler, sevgilinin ağzının yok hükmünde olduğunu belirtir. Bununla beraber o dar ve küçücük ağızdan çıkan her bir kelime âşık için büyük bir lütuftur. Lütuf kelimesi de “ufak, küçük” gibi anlamlarda kullanılabilir. Bu durumda sevgilinin kendisi bir memleket olarak düşünülür ve onun uzuvları da vilayet olarak görülür. Bu memleketin güzelliğini ele geçirmek için birçokları vilayet elde etme davasında bulunur.

Bu tarlığ-ile bu lutfi gören ağızunda

Bu memlekette nice da ‘vî-i vilâyet ider

452/7

Divan’dan alınan şiir örneklerinde görüldüğü gibi Kadı Burhaneddin’in şiirlerinde “vatan, memalik, mülk, memleket” tabirleri daha çok mecazi ve soyut anlamlarıyla kullanılmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada “vatan” mefhumunun günümüzdeki anlamı, tasavvuf ve divan şiirindeki yeri irdelenmiş; ardından klasik şiirin ilk dönem ürünleri sayılabilecek Yunus Emre, Ahmedî ve Kadı Burhaneddin’in eserlerinde hangi manalarda ele alındığı, şiir örnekleriyle incelenmeye çalışılmıştır.

“Vatan” kelimesinin bugünkü anlamının temelleri, Tanzimat Dönemi’ne dayanır. Şiirin imkânları millet, hürriyet, müsavat gibi toplumsal konulara açılmasıyla birlikte “vatan” telakkisi de bu dönemde ön plana çıkmıştır. Devletin siyasi bakımdan güç kaybına uğraması, iç karışıklıklar, toprak kaybı, çöküşe doğru gidiş özellikle Namık Kemal ve daha sonraları Mehmet Akif gibi şairlerde “vatan” mefhumunun önem kazanmasına sebep olmuştur.

Divan edebiyatında “vatan” kelimesi daha çok soyut anlamlarıyla kullanılmış ve sevgilinin bulunduğu mekânı sembolize etmiştir. Tasavvuf şiirinde “vatan” mefhumu ile ağırlıklı olarak ahiret kastedilmiştir.

Yunus Emre Divanı’nda bu kelimenin genellikle tasavvufi boyutuyla ele alındığı görülmüştür. Buna göre dünya fani bir menzil, ahiret ise baki bir vatanıdır. Dolayısıyla insanın bütün gayreti, himmeti, çalışması bu ebedî vatan uğruna olmalıdır.

Ahmedî, “vatan” redifli şiiri olan ve bütünüyle “vatan” temasını şiirlerinde işleyen ilk divan şairi olarak kabul edilir. Ahmedî’de “vatan” mefhumu çok renkli mazmun ve manalara konu olmuştur. Şair, gönlünü sevgilinin barındığı bir vatan, gözünü sevgilinin hayalini barındıran bir vatan olarak değerlendirmiştir. Ahmedî sevgilinin saçlarını kendine vatan olarak görmüştür. “Vatan tutmak” tabirini kullanmıştır. *Ahmedî Divanı*’nda ve *İskendername*’sinde bu soyut anlamların yanında “vatan” kelimesinin “yurt, memleket, insanın doğup büyüdüğü yer” olarak da kullanıldığı görülmüştür.

Yunus Emre ve Ahmedî’nin kimi beyitlerinde “ney” kelimesi zikredilmeden “ney mazmunu” olan mısralar dikkat çekmektedir. Şiirlerde görülen delik deşik olma, şerha şerha edilme, vatandan ayrılık vb. kullanımların

ardında çoğunlukla ney mazmunu vardır. Bu durumda iki şairde de Mevlânâ'nın, *Mesnevî*'nin ilk 18 beytinde anlattığı, “ney” istiaresinin etkisi görülmektedir.

Kadılık, vezirlik ve devlet başkanlığı yapan 14. yy. şairi Kadı Burhaneddin ise “vatan” kavramı ile daha çok beşeri konuları işlemiştir. Bu kelimeyi ülke, memleket anlamıyla kullanmıştır. Divan edebiyatı geleneğinde olduğu gibi sevgilinin bulunduğu mekân, âşîğın vatanı olarak görülmüştür. Devlet yöneticiliği hasebiyle Kadı Burhaneddin'in şiirlerinde “vatan” kelimesi fethedilen yerlerle bağlantılı olarak zikredilmiştir.

Bugün için çok kutsal bir mefhum olan “vatan”ın, divan ve tasavvuf edebiyatının ilk dönem eserlerinde de dikkat çekici oranda, çeşitli anlam ilişkileri içinde ele alındığı tespit edilmiştir. “Vatan” kelimesi, edebî geleneğimizde her ne kadar farklı anlamlarda kullanılmış olsa da her dönemde kutsiyetini muhafaza eden ve kendisine ayrı önem atfedilen bir mefhum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça | References

- Aka, B. (2017). “Osman Nevres Divanı'nda ‘Vatan’ Kavramı”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 49-65. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/312221>
- Akdoğan, Y. (t.y.). *Ahmedî Divânı*. Ankara: KTB Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78357/ahmed-i-divani.html> [Erişim tarihi: 01.04.2023]
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*. C. 1. Ankara: TDK Yayınları.
- Aydın, H. (2010). “Klasik Türk Şiirinden Namık Kemal'e Vatan Kavramı”. *Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu*, 185-94 C. 1, (Ed.) O. K. Tavukçu ve A. Tilbe. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi.
- Bahadıroğlu, M. (1995). *Celvetiye'nin Piri Hazreti Üftâde ve Divanı*. Bursa: Üftâde Kur'an Kursu Öğrencilerini Koruma Derneği.
- Kaya, B. A. (2010). *Osman Nevres ve Divanı (İnceleme-Metin)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kânûnî Sultan Süleyman. (2016). *Muhibbî Divânı: Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin)*. (Haz. Kemal Yavuz, Orhan Yavuz). C. 2. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Cebecioğlu, E. (1997). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yayınları.
- Çavuşoğlu, A. (2015). *Türk İslam Edebiyatı (Kitaplar, Türler, Devirler ve Şahsiyetler)*. Kayseri: Tezmer.
- Devellioğlu, F. (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (18. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Ergin, M. (1980). *Kadı Burhaneddin Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güzeloğlu, H. (2018). “İki Gurbet Şâiri: Bâbü'r Şâh Ve Cem Sultân'ın Şiirlerinde Vatan”. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, 528-559. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/607266>
- Harman, Ö. F. (1991). “Âsaf b. Berahyâ”. *TDV İslam Ansiklopedisi* 3:455.
- Kartal, A. (2015). “Ahmedî, Tâceddîn İbrâhîm bin Hızır”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmed-i-taceddin-ibrahim-bin-hizir>
- Kaya, D. (2009). *Yunus Emre ve Seçme Beyitler*. Sivas: Vilâyet Kitabevi.
- Keskin, M. (1991). “Ziya Gökalp'te Vatan Kavramı”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1(4), 443-52.
- Kur'an-ı Kerim Meâli. (2011) çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Pala, İ. (1999). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. (5. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sütçü, T. (2004). *Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatında Vatan Temi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Sarı, M. (2016). “Divân Şiirinde Vatan”. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, 5, 209-244. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/266468>
- Şemsettin Sami. (2019). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İdeal Kültür-Yayıncılık.

- Taşcıoğlu, Ö. L. (2018). “Vatan Kavramı ve Türk Milleti İçin Vatanın Önemi”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (6) 71, 221-230.
- Tatçı, M. (t.y.). *Yûnus Emre Dîvânı*. Ankara: KTB Yayınları.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler: Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yılmaz, K. H. (2011). *Hâmî Ahmed (Diyarbakri) Divanı İnceleme-Metin*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Zavotçu, G. (2012). “Mehmed Âkif’in Şiirinde Hürriyet ve Vatan Kavramı”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 7-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/itobiad/issue/8761/109330>

Structured Abstract

Religion, homeland, nation, freedom, flag and call to prayer are sacred concepts that people and societies attach importance to. Especially the word “homeland” has gained a different value with the different meanings it has been used in time. This idea, which is shaped around the sentence “Love of homeland is faith”, is also seen in literary works as in all areas of life. Especially in poems, the meanings of this word vary according to periods. The first use of the word “homeland”, which entered Turkish from Arabic, is found in the works of the thirteenth century. Homeland is one of the important words reflecting the world of belief and thought of Turkish society.

In the first examples of Islamic period Turkish poetry, the word homeland, which is generally used with abstract meanings such as the hereafter or the place where the lover lives, has undergone an expansion of meaning over time and has gained new and concrete meanings such as land, hometown, the place where people are born, the neighborhood where people of the same language and belief live, and the piece of land covering the entire geography where a nation lives. In this context, this study tries to focus on the reflections and meanings of the word “homeland” and related concepts such as yurt, memleket, memalik, mülk, diyar, il, şar in thirteenth and fourteenth century poetry. In the study, the current meaning of the concept of “homeland” and its place in Sufism and divan culture were examined; then, the meanings of the concept in the works of Yunus Emre, Ahmedi and Kadı Burhaneddin, which can be considered as the first period products of classical poetry, were tried to be analyzed with poetry examples.

The foundations of the current meaning of the word homeland date back to the Tanzimat Period. As the possibilities of poetry were opened to social issues such as nation, freedom and equality, the concept of homeland came to the fore in this period. The loss of political power of the state, internal turmoil, loss of land, and the move towards collapse caused the concept of homeland to gain importance, especially in poets such as Namik Kemal and later Mehmet Akif.

In divan literature, the word “homeland” was mostly used in its abstract meaning and symbolized the place where the lover was located. In divan poetry, “homeland” usually refers to the place where the lover resides. For the lover, the homeland is the place where the beloved is located. The lover's neighborhood, home, homeland is the place where the lover always circumambulates or wants to reach. In Sufi poetry, the concept of homeland mainly refers to the hereafter. Human beings live a life of expatriation in the world. The main goal of human beings is to reach the hereafter, which is the real homeland.

The information about the life of Yunus, who is considered one of the great poets of Turkish sufi literature, is quite limited. According to the available information, Yunus was born in 1240-41 and died in 1320-1. He knew Arabic and Persian. He is well versed in religious sciences such as tafsir and hadith. In *Yunus Emre's Divan*, this word is generally handled with its sufi dimension. Accordingly, the world is a mortal destination and the hereafter is a permanent homeland. Therefore, all one's effort, endeavor and work should be for the sake of this eternal homeland.

There is no clear information about Ahmedi's life. Although it is not certain, it is stated that he was born in 735/1334-35. It is stated that his real name was İbrahim and his father's name was Hızır. Ahmedi is considered to be the first divan poet to have a poem with the redif of homeland and to deal entirely with the theme of homeland in his poems. In Ahmedi, the concept of homeland has been the subject of many colorful metaphors and meanings. The poet considers his heart as a homeland where the beloved resides, and his eye as a homeland that harbors the dream of the beloved. Ahmedi considered his beloved's hair as his homeland. He used the expression “keeping a homeland”. In *Ahmedi Divan* and *Iskendername*, in addition to these abstract meanings, the word homeland is also used as a homeland, a country, a place where a person is born and raised.

In some couplets of Yunus Emre and Ahmedi, the word “ney” is not mentioned, but the lines with the “ney” draw attention. There is often a ney metaphor behind the uses of being riddled with holes, being ripped to shreds, etc. seen in the poems. In this case, both poets are influenced by the metaphor of “ney”, which Mevlânâ describes in the first 18 couplets of the Masnavi.

Kadı Burhaneddin was a statesman who lived in different regions of Anatolia, served as a kadi, vizier and ruler, and was both a scholar and a poet. He was born in 1345 and died in 1398. Kadı Burhaneddin, on the other hand,

dealt with human subjects with the concept of homeland. He used this word in the sense of country, homeland. As in the tradition of divan literature, the place where the beloved is located is seen as the homeland of the lover. In Kadı Burhaneddin's poems, due to his position as a state administrator, the word homeland is mentioned in connection with the conquered places.

It has been determined that “homeland”, which is a very sacred concept for today, is used in various meaning relations in the early works of divan and sufi literature. Although the word “homeland” has been used in different meanings in our literary tradition, it is a concept that preserves its sanctity in every period and is attributed a special importance.